

Polska w Europejskiej Przestrzeni Badawczej (ERA)

Wojciech Chrzanowski, Jacek Namieśnik, Patrycja Szpinek

Centrum Doskonałości Analityki i Monitoringu Środowiska (CEEAM)
Katedra Chemii Analitycznej, Wydział Chemiczny, Politechnika Gdańska
ul. G. Narutowicz 11/12, 80-952 Gdańsk

Stworzenie lepszych warunków dla badań naukowych w Europie zawsze znajdowało się w centrum zainteresowania Wspólnoty Europejskiej i jej organów legislacyjnych i wykonawczych. Dopiero jednak uchwalenie w styczniu 2000 r. dokumentu „*Towards a European Research Area*” zapewniło pełne wykorzystanie ogromnego potencjału naukowo-badawczego istniejącego w Europie. Pomoc Unii Europejskiej nie może zostać sprowadzona jedynie do prostego schematu przepływu środków finansowych z Komisji do zainteresowanych państw. Europejska Przestrzeń Badawcza stanowi podstawę polityki naukowej całej Europy, gwarantuje ona:

- wspólne ramy polityczne państw członkowskich w zakresie badań i rozwoju,
- redukcję fragmentaryzacji prowadzonych badań,
- lepsze wykorzystanie środków,
- trwałe partnerstwo pomiędzy ośrodkami naukowo-badawczymi,
- mobilizację instytucji europejskich, państw, regionów, wspólnoty naukowej i sektora gospodarczego.

Wewnętrzny rynek naukowo-badawczy opiera się na trzech integralnych składnikach: wiedzy, naukowcach oraz technologii. Komplementarność i wzajemne relacje pomiędzy tymi składowymi mają w zamyśle doprowadzić do wzrostu współpracy międzynarodowej w dziedzinie badań naukowych.

Historia Programów Ramowych Unii Europejskiej sięga roku 1984. Budżet przeznaczony na realizację proponowanych projektów badawczych zmieniał się systematycznie na przestrzeni lat, w VI Programie Ramowym wynosi on 17,5 mld euro i wzrósł ponad pięciokrotnie w stosunku do I Programu.

Polska zaistniała w Europejskiej Przestrzeni Badawczej w roku 1998, bowiem dopiero od V Programu partnerzy z krajów kandydujących do Unii Europejskiej (*Newly Associated States - NAS*) mogli składać wnioski projektowe. Ważny jest zatem fakt, iż kontakty oraz międzynarodowa współpraca pomiędzy partnerami z państw członkowskich mają 20-letnią tradycję; Polska w tym układzie działa natomiast dopiero od lat sześciu. Ten wniosek ma istotny wpływ na ocenę skuteczności działań i rangi, jaką zdobyła Polska w ramach ERA.

W skład V Programu Ramowego wchodziło:

- pięć programów tematycznych PT1 (QOL) Jakość życia, PT2 (IST) Społeczeństwo informatyczne, PT3 (GROWTH) Zrównoważony wzrost, PT4a (EESD) Środowisko, PT4b (EESD)
- trzy programy horyzontalne PH1 (INCO 2) Międzynarodowa współpraca, PH2 (INNOVATION-SME) Innowacje i SME PH3 (HUMAN POTENTIAL) Sieci, Konferencje, Badania, Stypendia
- inne programy, w tym Wspólnotowe Centrum Badawcze oraz Centrum Informacji o Stypendiach

W tabeli 1 przedstawiono udział polskich partnerów w V Programie Badawczym (w projektach przyjętych do realizacji).

Tabela 1. Zestawienie polskich projektów w programach badawczych V Programu Ramowego Unii Europejskiej.

Projekty zaakceptowane	Razem	QoL	IST	GRO	ENV	ENE	Inco-2	Innov	IHP
Liczba projektów ogółem	13935	1554	2638	1076	806	1025	455	2053	4328
Liczba uczestników ogółem	73458	11922	18004	10451	7322	5837	2294	8352	9276
Liczba projektów z udziałem polskich zespołów	1016	174	215	171	131	69	51	33	172
Liczba projektów z polskim koordynatorem	192	24	20	39	23	18	46	9	13
Liczba zespołów z Polski wybranych do finansowania	1295	213	226	294	186	88	56	54	178
Oczekiwane dofinansowanie z UE polskich uczestników [MEUR]	150,1	27,2	23,4	37,9	21,2	12,7	9,1	3,2	15,4

Gdzie:

QoL – Jakość życia

IST – Społeczeństwo informacyjne

GRO – Zrównoważony wzrost

ENV – Środowisko

ENE – Energia

Inco-2 – Współpraca międzynarodowa

Innov. – Innowacje i SME

IHP – Rozwój potencjału ludzkiego

Najwięcej zgłoszonych projektów pochodziło z programów badawczych: Rozwój potencjału ludzkiego (*Improving Human Potential – IHP*) (11179), Społeczeństwo informatyczne (10549) oraz Jakość życia (10039). Do realizacji zostało natomiast zaakceptowanych najwięcej projektów z programów tematycznych: IHP (4328), Społeczeństwo informacyjne (2638) oraz Innowacje i SME (2053). Największa liczba przyjętych do realizacji projektów z polskim koordynatorem pochodziła z programu horyzontalnego - Międzynarodowa współpraca (INCO 2) oraz programu tematycznego: Środowisko (GRO). Największy udział polskich zespołów można było odnotować w programie GRO oraz IST. Podsumowując można stwierdzić, że polski udział w V Programie Ramowym zakończył się sukcesem, co jednak w dużej mierze było spowodowane unijną modą a później obowiązkiem na „dołączania” partnerów z krajów kandydujących a w szczególności z państw zza wschodniej granicy. Niemniej jednak blisko 30% ze złożonych wniosków zostało zaakceptowanych, a wysokość przyznanego dofinansowania wyniosła 150 milionów euro. Zaangażowanie nauki polskiej we współpracę z UE jest jeszcze stosunkowo niewielkie – bierze w nich udział zaledwie 5% z prawie 100-tysięcznej rzeszy naukowców.

Zdecydowanym liderem V Programu został Uniwersytet Warszawski, który uzyskał dofinansowanie do 26 projektów badawczych. Jednostki z województwa pomorskiego również znalazły się w ścisłej czołówce. Zespoły z Politechniki Gdańskiej uplasowały się na czwartym miejscu razem z Akademią Górniczo-Hutniczą im. St. Staszica oraz Instytutem Podstawowych Problemów Techniki PAN. Z wyżej wymienionych jednostek do realizacji zostało zaakceptowanych po 10 projektów naukowo-badawczych.

Obecnie realizowane są projekty badawcze w ramach VI Programu Ramowego (2002-2006). Głównym zadaniem programu jest integracja badań naukowych w Europie i stworzenie Europejskiej Przestrzeni Badawczej, w celu dalszego rozwoju społeczeństwa i gospodarki opartej na wiedzy, rozwiązanie problemu bezrobocia, podniesienie innowacyjności i konkurencyjności europejskiego przemysłu w stosunku do USA i Japonii.

VI program UE obejmuje następujące obszary badawcze:

- P1 (BIO) - Genomika i biotechnologia dla zdrowia człowieka
- P2 (IST) - Technologie społeczeństwa informacyjnego
- P3 (NANO) - Nanotechnologie i nauka o materiałach
- P4 (AERO) - Aeronautyka i przestrzeń kosmiczna
- P5 (FOOD) - Jakość i bezpieczeństwo żywności
- P6a (ENE) - Energia
- P6b (TRA) - Transport
- P6c (ECO) - Zmiany globalne
- P7 (SOC) - Obywatele i sprawowanie władzy w społeczeństwie opartym na wiedzy

W tabeli 2 przedstawiono udział Polski w poszczególnych konkursach VI Programu Ramowego.

Tabela 2. Porównanie złożonych i zaakceptowanych wniosków w poszczególnych konkursach VI Programu Ramowego Unii Europejskiej.

Wnioski	BIO	IST	NANO	FOOD	ENE	TRA	ECO	SOC	Policy	Nest	Inf	Mob	S&S	SME	Inn
złożone	190	453	753	148	194	117	135	133	59	54	57	271	28	270	66
zaakceptowane	47	48	51	25	38	34	24	21	21	5	16	39	2	51	10

Gdzie:

BIO - Genomika i biotechnologia dla zdrowia człowieka

IST - Technologie społeczeństwa informacyjnego

NANO - Nanotechnologie i nauka o materiałach

FOOD - Jakość i bezpieczeństwo żywności

ENE – Energia

TRA – Transport

ECO – Zmiany globalne

SOC – Obywatele i sprawowanie władzy w społeczeństwie opartym na wiedzy

Policy – Wspieranie polityki Unii Europejskiej i przewidywanie europejskich potrzeb nauki i techniki

Nest – Nowopowstające nauki i technologie

Inf. – Infrastruktura naukowo-badawcza

Mob – Mobilność naukowców

S&S – Nauka i społeczeństwo

SME – Małe i średnie przedsiębiorstwa

Inn. - Innowacje

Największą liczbę projektów złożono w obszarze: Nanotechnologie i nauka o materiałach (753), jednakże skuteczność działań w tym obszarze była najniższa. Liczba zaakceptowanych wniosków wyniosła 51, co stanowi zaledwie 6,8% złożonych projektów. Najwyższą skuteczność uzyskano w programie: Wspieranie polityki Unii Europejskiej i przewidywanie europejskich potrzeb nauki i techniki (*Policy support and anticipating scientific and technology needs – Policy*). Na 59 złożonych wniosków projektowych do realizacji zostało zakwalifikowanych 21, co stanowi 35,6% całości.

W porównaniu do pozostałych krajów kandydujących zespoły badawcze z Polski złożyły najwięcej wniosków oraz otrzymała dofinansowanie do największej ilości projektów. Polska zajmuje pierwsze miejsce, przed Czechami i Węgrami. Do lutego 2004 r. złożono łącznie 2774 projekty, z czego do realizacji zostało przyjętych 407 wniosków, co jednocześnie stanowi 14,7% złożonych projektów. Wyższą skutecznością (stosunek złożonych wniosków do projektów przyjętych do realizacji) wykazała się Malta (24,3%), Węgry (18,5%), Cypr

(18,3%), Czechy (16,2%), Estonia (15,8%). Polska pod tym względem znalazła się dopiero na 6 miejscu.

W porównaniu do pozostałych państw członkowskich Polska (EU15+PL) uplasowała się na 10 miejscu pod względem złożonych wniosków projektowych oraz na 11 miejscu pod względem projektów zaakceptowanych. Zdecydowanymi liderami są zespoły z Niemiec, Anglii, Włoch i Francji. Skuteczność polskich działań w porównaniu z całą „piętnastką” wypada zdecydowanie najsłabiej (14,7%).

Podsumowując, państwa kandydujące radzą sobie zdecydowanie gorzej w ERA niż państwa członkowskie. W VI Programie „piętnastka” razem otrzymała dofinansowanie Unii do 7461 projektów, kandydująca „dwunastka” (Bułgaria, Cypr, Czechy, Estonia, Węgry, Łotwa, Litwa, Malta, Polska, Rumunia, Słowacja i Słowenia) jedynie do 1095 projektów naukowo-badawczych. Taki rozkład sił może świadczyć, że kształtowanie ERA na poziomie państw kandydujących dopiero się rozpoczęło. Polska nauka na pewno jest doceniana zagranicą, jednak ciągle brakuje silnych powiązań międzynarodowych i wzajemnego zaufania, którym wzajemnie darzą się partnerzy z państw członkowskich. Musimy jednak pamiętać, że Polska buduje Europejską Przestrzeń Badawczą dopiero od 6 lat, a państwa członkowskie współpracują w tym układzie od blisko 20 lat.

LITERATURA

1. <http://www.6pr.pl/statystyki/index.html>
2. <http://www.npk.gov.pl/uczestnicy/index.html>
3. <http://www.6pr.pl/prezentacje>.